

Є.О. Харитонов, О.І. Харитонової, Н.Ю. Голубевої. – К., 2008.

12. Гражданское уложение. Кн. 4. Наследственное право: проект Высочайше учрежденной Редакционной комиссии по составлению гражданского уложения (с объяснениями, извлеченными из трудов Редакционной комиссии) / Под ред. И. М. Тютрюмова; Сост. А.Л. Саатчиан. – М., 2008.

13. Гражданский кодекс Франции (Кодекс Наполеона) / Пер. с фр. В. Захватаев; Отв. ред. А. Довгерт. – К., 2006.

Надійшла до редакції 07.09.2012

С.А. Романов

здобувач

(Міжрегіональна академія управління персоналом)

УДК 349.42

ПРАВОВІ АСПЕКТИ НАВЧАННЯ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ДОРАДНИКІВ ТА ЕКСПЕРТІВ-ДОРАДНИКІВ

Розглянуто питання правового регулювання певних аспектів навчання сільськогосподарських дорадників та експертів-дорадників.

Ключові слова: дорадництво, сільськогосподарські дорадники та експерти-дорадники, вищий навчальний заклад, дорадчий куток, підготовка, перепідготовка, підвищення кваліфікації.

Рассматриваются вопросы правового регулирования отдельных аспектов обучения сельскохозяйственных советников и экспертов-советников.

Ключевые слова: информационно-консультационная деятельность, сельскохозяйственные советники и эксперты-советники, высшее учебное заведение, советнический уголок, подготовка, переподготовка, повышение квалификации.

In this article questions of legal regulation of separate aspects of training of agricultural advisers and experts-advisers are considered.

Keyword: information-consulting activity, agricultural advisers and experts-advisers, a higher educational institution, advisers a corner, training, retraining, improvement of professional skill.

Постановка проблеми. Сільськогосподарська дорадча діяльність заснована передусім на високому рівні підготовки, навичках та досвіді її суб'єктів – дорадників та експертів-дорадників. Відсутність даних якостей або їх низький рівень значною мірою впливатиме на якість дорадчих послуг. Тому, безумовно, до підготовки дорадників та експертів-дорадників висуваються досить високі вимоги.

Як відомо, головним завданням дорадника у сфері підприємництва є допомога клієнту у впровадженні нововведень з метою забезпечення інноваційного розвитку його бізнесу. Для успішної взаємодії з сільськогосподарськими товаровиробниками дорадники та експерти-дорадники повинні вміти організувати консультаційний процес. Але рівень професійної підготовки багатьох наших фахівців у галузі агроконсалтингу

ще є, на жаль, недостатнім. Це пов'язано і з недоліками системи освіти, і з недостатнім станом правового регулювання навчання суб'єктів сільськогосподарської дорадчої діяльності.

Аналіз публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми. Проблемні питання надання сільськогосподарських дорадчих послуг, правового статусу їх суб'єктів, підвищення ефективності діяльності дорадчих служб, а також суміжні з ними питання неодноразово виступали предметом наукових досліджень вітчизняних та іноземних вчених, зокрема, Д.С. Алексанова, О.М. Бородіної, А.І. Бучацького, В.А. Верби, О.А. Галича, Р.Я. Корінця, В.М. Кошелєва, І.М. Криворучко, М.Ф. Кропивко, В.В. Маковецького, А.П. Посадського П.Т. Саблука, Н.М. Сіренко та ін. Незважаючи на це, правові аспекти навчання дорадників та експертів-дорадників у нових економічних умовах залишаються недостатньо вивченими і потребують більш глибоких досліджень.

Мета статті полягає у визначенні та дослідженні правових аспектів навчання сільськогосподарських дорадників та експертів-дорадників.

Виклад основного матеріалу. Відповідно до абз. 10 ч. 1 ст. 1 Закону України «Про сільськогосподарську дорадчу діяльність» до кола суб'єктів сільськогосподарської дорадчої діяльності (далі – суб'єкти дорадчої діяльності) віднесено дорадників, експертів-дорадників та дорадчі служби [9].

Але дорадчі служби, як правило, є юридичними особами, що утворюються, відповідно до вимог закону, за умов наявності в їхньому складі не менше трьох дорадників, які фактично й надають будь-які дорадчі послуги споживачам. При цьому надавання згаданих послуг залежить від якісних характеристик дорадників. У системі інформаційно-консультаційної діяльності в Україні великим недоліком є відсутність головної ланки – спеціально підготовленого професійного дорадника, що працює в галузевій сфері.

Згідно з даними інтерв'ювання, проведеного автором серед потенційних клієнтів дорадчої служби – сільськогосподарських товаровиробників, голів сільських та селищних Рад Дніпропетровської області у червні-серпні 2011 р. та у травні-липні 2012 р., до дорадників та експертів-дорадників висуваються такі вимоги:

а) дорадник повинен мати високий професійний рівень і володіти відпрацьованою технологією рішення поставлених йому завдань;

б) думка дорадника повинна мати вільний і об'єктивний характер;

в) дорадник має бути абстрагований від суб'єкта, якому надає послуги;

г) з метою набрання досвіду дорадник повинен працювати з багатьма клієнтами;

д) дорадник повинен мати навчальний вплив на клієнтів.

Таким чином, вирішальною вимогою до фахівців-дорадників є наявність у них освіти, знань, досвіду, кваліфікації. Лише при наявності ви-

сокого рівня згаданих якостей дорадник здатен передавати їх споживачам дорадчих послуг, підвищуючи, у свою чергу, їхній освітній рівень.

Як вірно зазначає Т.А. Кравченко, з дорадництвом з'явилася слушна нагода творчого поєднання можливостей так званої формальної та неформальної освіти дорослих (підготовки кадрів). Формальна освіта – це освіта, спрямована на одержання, зміну знань, підвищення кваліфікації в навчальних закладах згідно з державними освітньо-професійними програмами заходами атестації та отримання відповідних документів про освіту. Неформальна освіта – це здобуття знань, умінь, навичок членами суспільства, не регламентоване місцем здобуття, терміном та формою навчання, заходами державної атестації [1, с. 85-86].

Наразі обидва шляхи отримання необхідних знань активно використовуються для підготовки фахівців-дорадників.

Основний шлях професійного навчання та підготовки дорадників та експертів-дорадників – підготовка в вищих навчальних закладах.

Так, відповідно до ст. 10 Закону України «Про сільськогосподарську дорадчу діяльність» навчання дорадників та експертів-дорадників за програмами базової підготовки здійснюється вищими навчальними закладами на замовлення центрального органу виконавчої влади з питань аграрної політики, дорадчих служб, саморегульованої організації тощо. Підвищення кваліфікації дорадників та експертів-дорадників здійснюється не менше одного разу на п'ять років і є необхідною умовою для здійснення професійної діяльності у сфері сільськогосподарського дорадництва.

Наказом Міністерства аграрної політики України «Про професійне навчання дорадників та експертів-дорадників» від 11.07.2005 р. № 311 конкретизовано, що навчання дорадників та експертів-дорадників здійснюється на базі аграрних вищих навчальних закладів 3-4 рівнів акредитації та інститутів післядипломної освіти, стажування – на базі чинних дорадчих служб[8]. При цьому перелік вищих навчальних закладів, яким надано право проведення професійного навчання та підготовки дорадників та експертів-дорадників, чітко визначений наказом Міністерства аграрної політики та продовольства України «Про організацію професійної підготовки та проведення дорадчої діяльності на професійному рівні» від 13.09.2006 р. № 519: Національний університет біоресурсів і природокористування України, Вінницький національний аграрний університет, Житомирський національний агроекологічний університет, Львівський національний аграрний університет, Львівський національний університет ветеринарної медицини та біотехнологій ім. С.З. Гжицького, Подільський державний аграрно-технічний університет, Таврійський державний агротехнологічний університет, Полтавська державна аграрна академія, Уманський державний аграрний університет, Херсонський державний аграрний університет [7].

Відповідно до Системи професійного навчання дорадників та експертів-дорадників, затвердженої наказом Мінагрополітики України від 11.07.2005 р. № 311, передбачається три напрями професійного навчан-

ня дорадників та експертів-дорадників: підготовка, перепідготовка, підвищення кваліфікації.

При цьому підготовка здійснюється за денною та заочною формами навчання на рівні (ОКР) магістра за спеціальністю «Менеджмент організації» і спеціалізацією «Інформаційно-консультаційна діяльність в АПК». У такому випадку документом про освіту є диплом магістра за спеціальністю «Менеджмент організацій» з відміткою спеціалізації в додатку до диплома з подальшим відпрацюванням не менше 2-х років у дорадчій службі.

Щодо підготовки дорадників на базі вищих навчальних закладів слід зауважити, що складовою частиною навчального процесу є практична підготовка студентів. Відповідно до «Положення про проведення практики студентів вищих навчальних закладів України», затвердженому наказом Міністерства науки України від 08.04.1993 р. № 93, метою практики є оволодіння студентами сучасними методами, формами організації та знаряддями праці їх майбутньої професії. Залежно від конкретної спеціалізації студентів практика може бути: навчальною, технологічною, економічною, науково-дослідною та ін. [2]. В аграрних вищих навчальних закладах дорадництво може бути віднесено до навчальної, виробничої, сільськогосподарської практики тощо. З упевненістю можна стверджувати, що науково-технічний потенціал аграрних вищих навчальних закладів повністю відповідає вимогам дорадництва.

Але, на жаль, норми «Положення про проведення практики студентів вищих навчальних закладів України» не містять чіткої регламентації щодо конкретного переліку питань, які повинні розв'язуватися на різних видах практики, а також методології їх організації. До того ж ситуація у сфері правового регулювання сільськогосподарської діяльності та економіко-соціального стану на селі постійно змінюються.

Дорадництво, безперечно, належить до інтерактивних форм навчання, базисом яких є імітація характерних проявів соціально-економічних відносин у навчальних цілях. В їх основі лежить моделювання ситуації, розроблення і прийняття рішень в умовах, характерних для життєдіяльності підприємств агропромислового сектору економіки України. Таким чином, вважаємо за необхідне впровадження у практику навчання студентів, що навчаються за спеціальністю «Менеджмент організації» і спеціалізацією «Інформаційно-консультаційна діяльність в АПК», досвіду «юридичних клінік» – структурного підрозділу юридичних факультетів (кафедр) вищих навчальних закладів України. Як відомо, вони були створені відповідно до Указу Президента України «Про Національну програму правової освіти населення» від 18.10.2001 р. № 992 [6], рекомендацій Всеукраїнської міжвідомчої координаційно-методичної ради з правової освіти населення та з метою створення належних умов для набуття громадянами необхідного обсягу правових знань та навичок у їх застосуванні, надання безоплатної правової допомоги особам, які потребують соціального захисту та підтримки, а також

отримання студентами старших курсів юридичних спеціальностей практичних навичок юриста, на підставі наказу Міністерства освіти і науки України «Про затвердження Типового положення про юридичну клініку України» від 03.08.2006 р. № 592[5].

Нормою п. 5 даного Положення студентам надано право, зокрема, проходити на базі юридичної клініки навчальну та виробничу практику в межах навчального плану.

Таким чином, через інститут юридичних клінік, які працюють у більшості юридичних вищих навчальних закладів України, студенти-юристи проходять практику, надають різноманітні юридичні послуги населенню. Існує можливість використання досвіду Вінницького державного аграрного університету, де вперше в Україні був створений і успішно функціонує студентський науковий гурток «Дорадник», який фактично має всі риси юридичної клініки.

Впровадження даного передового досвіду можливе шляхом створення у аграрних вищих навчальних закладах «дорадчих кутків». На базі даних «дорадчих кутків» майбутні дорадники можуть проходити навчальну та виробничу практику в межах навчального плану. При цьому мета, основні завдання та прядок організації діяльності «дорадчих кутків» доцільно визначити за аналогією юридичних клінік, оскільки вони, за певними винятками, фактично співпадають.

Дорадчій куток створюється як структурний підрозділ вищого навчального закладу III-IV рівнів акредитації, що здійснює підготовку фахівців за спеціальністю «Менеджмент організації» і спеціалізацією «Інформаційно-консультаційна діяльність в АПК», як база для практичного навчання та проведення навчальної практики студентів. При цьому він не є юридичною особою.

Метою дорадчих кутків доцільно визначити: підвищення рівня практичних знань, умінь і навичок студентів-магістрів, що навчаються за спеціальністю «Менеджмент організації» і спеціалізацією «Інформаційно-консультаційна діяльність в АПК»; забезпечення доступу невеликих сільськогосподарських товаровиробників та представників соціально вразливих груп сільського населення до інформаційних ресурсів; підготовка та навчання студентів у дусі дотримання й поваги до принципів верховенства права, справедливості, людської гідності і загальних засад господарювання; розширення співробітництва вищих навчальних закладів, що здійснюють підготовку фахівців за спеціальністю «Менеджмент організації» і спеціалізацією «Інформаційно-консультаційна діяльність в АПК», із органами державної влади і місцевого самоврядування, міжнародними організаціями, господарствами агропромислової сфери економіки, що мають високі показники виробництва, користуються та впроваджують передові технології, з іншими установами та організаціями; впровадження в навчальний процес елементів практичної підготовки студентів-дорадників у сфері інформаційно-консультаційних послуг.

Як основні завдання дорадчих кутків можна вказати: надання сту-

дентам дорадчих кутків можливості набуття навичок практичної діяльності за фахом; створення місць для проходження студентами навчальної та виробничої практики; надання невеликим сільськогосподарським товаровиробникам та представникам соціально вразливих груп сільського населення безоплатних інформаційно-консультаційних послуг; проведення заходів з економічної освіти населення; забезпечення можливості спілкування студентів під час навчального процесу з фахівцями-практиками державних органів та органів місцевого самоврядування, міжнародних організацій, господарств агропромислової сфери економіки, що мають високі показники виробництва, користуються та впроваджують передові технології, інших установ та організацій з питань їх діяльності; створення ефективного механізму обміну інформацією між сільськогосподарськими товаровиробниками та представниками соціально вразливих груп сільського населення, засобами масової інформації та дорадчими кутками, що дозволить оперативно реагувати на практичні потреби сільськогосподарських товаровиробників та представників сільського населення.

Загальне керівництво дорадчим кутком вищого навчального закладу III-IV рівня акредитації, що здійснює підготовку фахівців за спеціальністю «Менеджмент організації» і спеціалізацією «Інформаційно-консультаційна діяльність в АПК», здійснює його керівник – ректор (президент), начальник, директор тощо.

Керівник дорадчого кутка призначається на посаду рішенням керівника вищого навчального закладу III-IV рівня акредитації, що здійснює підготовку фахівців за спеціальністю «Менеджмент організації» і спеціалізацією «Інформаційно-консультаційна діяльність в АПК», за поданням керівника факультету, інституту, філії тощо. Структуру та чисельність співробітників дорадчого кутка визначає керівник вищого навчального закладу.

Інформаційно-консультаційні послуги надаватимуться під керівництвом викладачів-кураторів. Порядок і строк їх участі у роботі дорадчого кутка, кількість студентів-консультантів визначатимуться відповідним Положенням про дорадчий куток вищого навчального закладу.

Дорадництво як специфічна форма навчання повинно ґрунтуватися на принципово нових підходах до навчального процесу науковців та викладачів аграрних вищих навчальних закладів, які включають застосування активних методів навчання; інформаційне забезпечення, що базується на розповсюдженні достовірної, перевіреної та практично корисної інформації для конкретних умов господарювання; безпосередньо орієнтоване на потреби практичної діяльності консультування з конкретно визначених проблем технологічного, технічного, економічного та організаційного характеру. Можливості використання дорадництва в аграрних вузах практично невичерпні [1, с.77].

Перепідготовка ж дорадників та експертів-дорадників здійснюється з дотриманням таких умов: щодо фахівців, які мають спеціальність

«Менеджмент організації» зі спеціалізацією «Інформаційно-консультаційна діяльність в АПК» і працювали за фахом не менше 2-х років, або щодо працівників, які мають повну вищу освіту і працювали за фахом не менше 3-х років.

Але такий стан правового регулювання перепідготовки фахівців-дорадників вважаємо необґрунтованим з огляду на природу дорадчої діяльності, зазначену у ст. 1 Закону України «Про сільськогосподарську дорадчу діяльність», метою якої є задоволення потреб особистих селянських та фермерських господарств, господарських товариств, інших сільськогосподарських підприємств усіх форм власності і господарювання, а також сільського населення у підвищенні рівня знань та вдосконаленні практичних навичок прибуткового ведення господарства. Тобто перепідготовка дорадників та експертів-дорадників повинна здійснюватися стосовно не будь-яких фахівців, що мають вищу освіту, а лише тих, фах яких має істотне значення для сільськогосподарського товаровиробника та сільського населення у підвищенні рівня знань та вдосконаленні практичних навичок прибуткового ведення господарства. Документом про перепідготовку дорадників та експертів-дорадників є Кваліфікаційне свідоцтво дорадника.

Підвищення кваліфікації дорадниками і експертами-дорадниками, які мають кваліфікаційне свідоцтво, має здійснюватися не рідше одного разу на п'ять років, а також шляхом участі дорадників і експертів-дорадників у цільових семінарах відповідно до їх компетенції та професійних інтересів та стажування на базі чинних дорадчих служб. Документами, що підтверджують факт підвищення кваліфікації, є запис у свідоцтві дорадника чи експерта-дорадника про підвищення кваліфікації, а також Довідки про проходження стажування (щодо семінарів та стажування на базі дорадчих служб).

За результатами навчання з метою перевірки теоретичних знань та практичних навичок фахівців, які на професійному рівні бажають проводити дорадчу діяльність, на основі програми та методики проведення такого іспиту, затверджених наказом Міністерства аграрної політики України, кваліфікаційною комісією приймаються кваліфікаційні іспити [4].

На підставі відомості про складання кваліфікаційного іспиту голова кваліфікаційної комісії видає кваліфікаційне свідоцтво встановленого зразка сільськогосподарського дорадника та сільськогосподарського експерта-дорадника, про що складається відповідний акт [3].

Реалізуючи інноваційну, наукову, освітню та соціальну функції, поєднуючи науку, освіту і виробництво, сільськогосподарське дорадництво виступає каталізатором науково-технічного прогресу в сільському господарстві, сприяє розповсюдженню нових знань і є необхідним у сучасних соціально-економічних умовах України.

Висновки. Вважаємо за необхідне з метою забезпечення отримання практичних навичок студентами – майбутніми дорадниками впровадити у практику навчання студентів, що навчаються за спеціальністю «Мене-

джмент організації» і спеціалізацією «Інформаційно-консультаційна діяльність в АПК», досвід «юридичних клінік» – структурного підрозділу юридичних факультетів (кафедр) вищих навчальних закладів України шляхом створення «дорадчих кутків». На базі цих «дорадчих кутків» майбутні дорадники можуть проходити навчальну та виробничу практику в межах навчального плану.

Перепідготовка дорадників та експертів-дорадників має здійснюватися стосовно не будь-яких фахівців, що мають вищу освіту, а лише тих, фах яких має істотне значення для сільськогосподарського товаровиробника та сільського населення у підвищенні рівня знань та вдосконаленні практичних навичок прибуткового ведення господарства.

Бібліографічні посилання

1. *Кравченко Т.А.* Сільськогосподарське дорадництво і навчально-виховний процес в аграрних ВНЗ // Удосконалення навчально-виховного процесу в вищому навчальному закладі: Зб. наук.-метод. праць. – Мелітополь, 2008. – Вип. 12. – С. 85-90.
2. Про затвердження Положення про проведення практики студентів вищих навчальних закладів України: Наказ Міністерства науки України від 08.04.1993 р. № 93 // «Ліга: закон»: База законодавства.
3. Про затвердження Положення про кваліфікаційне свідоцтво сільськогосподарського дорадника та сільськогосподарського експерта-дорадника: Наказ Міністерства аграрної політики України від 26.04.2005 р. № 176 // Офіційний вісник України. – 2005. – № 31. – Ч. 2. – Ст. 1882.
4. Про затвердження Регламенту регіональної кваліфікаційної комісії з перевірки рівня знань та практичних навичок сільськогосподарських дорадників і сільськогосподарських експертів-дорадників та апеляційної комісії: Наказ Міністерства аграрної політики і продовольства України від 22.05.2008 р. № 324 // Офіційний вісник України. – 2008. – № 47. – Ст. 1549.
5. Про затвердження Типового положення про юридичну клініку вищого навчального закладу України: Наказ Міністерства освіти та науки України від 03.08.2006 р. № 592 // Офіційний вісник України. – 2006. – № 32. – Ст. 2365.
6. Про Національну програму правової освіти населення: Указ Президента України від 18.10.2001 р. № 992 // Офіційний вісник України. – 2006. – № 32. – Ст. 2365.
7. Про організацію професійної підготовки та проведення дорадчої діяльності на професійному рівні: Наказ Міністерства аграрної політики та продовольства України від 13.09.2006 р. № 519 // «Ліга: закон»: База законодавства.
8. Про професійне навчання дорадників та експертів-дорадників: Наказ Міністерства аграрної політики України від 11.07.2005 р. № 311 // «Ліга: закон»: База законодавства.
9. Про сільськогосподарську дорадчу діяльність: Закон України від 17.06.2004 р. // ВВР. – 2004. – № 38. – Ст. 470.

Надійшла до редакції 07.09.2012